

J. VAN RIJCKENBORGH - MODERN ROZENKRUISER EN HERMETISCH GNOSTICUS

DIT SYMPOSIUM «DIE ROSENKREUZER ALS EUROPÄISCHES PHÄNOMEN IM 17. JAHRHUNDERT» ZOU ONMIDDELIJK KUNNEN WORDEN VERVOLGD DOOR DIT BIJZONDERE VERSCHIJNSEL TE TRACEREN TOT IN HET JAAR 1994.

Driehonderd en tachtig jaren na het verschijnen van de Fama (1614), nu bijna vier eeuwen later, is dit fenomeen nog even actueel. Zodanig zelfs, dat er in de afgelopen eeuwen tot op heden honderden Rozenkruisersbewegingen zijn ontstaan - en ook weer verdwenen - en er tot op heden duizenden geschriften over de Broederschap zijn blijven verschijnen.

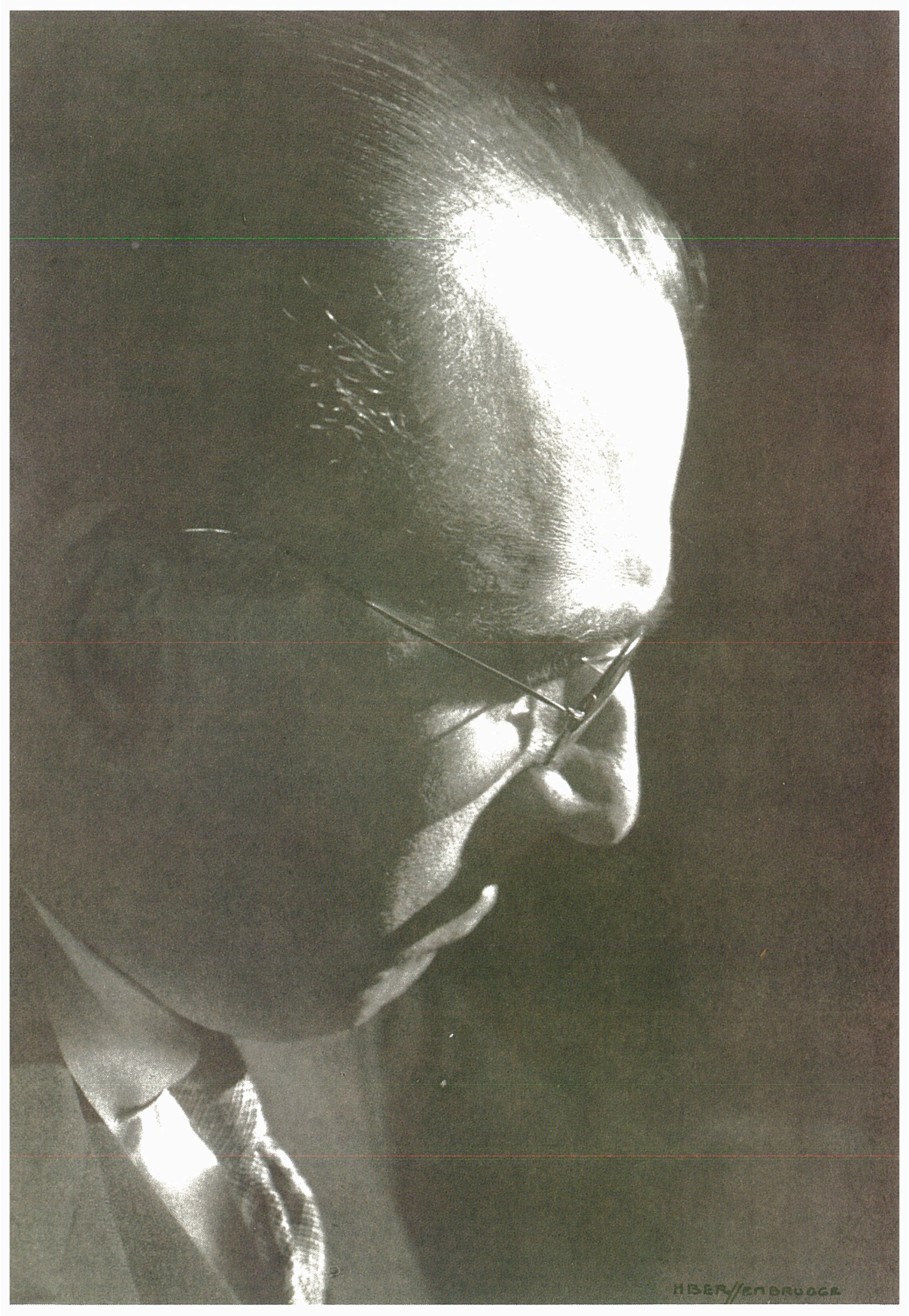
Dat de ideeën en bedoelingen van de Broederschap vaak ook op bedenkelijke wijze werden overgenomen en toegepast, is bekend. Dat doet echter niets af aan de bonafide groepen die hebben gemeend de ware bedoelingen van de Broederschap te hebben begrepen en die deze - al of niet publiekelijk - hebben uitgedragen. Hoe dan ook, deze ogenschijnlijk geheimzinnige impuls heeft onloochenbaar doorgewerkt tot op onze dag. Van de Manifesten van de Rozenkruisers Broederschap gaat nog steeds een grote geestelijke inspiratie uit. Daarom kan men er ook niet omheen dat hun uitstraling tot in onze tijd bonafide navolgers kent in de moderne Rozenkruisers. Er is thans nog steeds het bestaan van een aantal bekende Rozenkruisers-stromingen, met daarnaast helaas vele sekte-achtige groeperingen die onafhankelijk van elkaar over de hele wereld verspreid zijn en die de naam Rozenkruis

op de een of andere wijze in hun vaandel voeren.

Het zal iedere serieuze zoeker duidelijk zijn, dat de bedoelingen van de klassieke Broederschap van het Rozenkruis niets te maken hebben met de vele vormen van charlatanerie die eveneens reeds vier eeuwen in de schaduw van het Rozenkruis bestaan.

Wat de min of meer bekende Rozenkruisersstromingen van nu betreft, willen wij ons bepalen bij het Lectorium Rosicrucianum, de Internationale School van het Gouden Rozenkruis. En wij richten onze aandacht met name op Jan van Rijckenborgh, de stichter van deze School. Van Rijckenborgh willen wij een moderne Rozenkruiser en hermetisch Gnosticus noemen. Hij stond in zijn werk en in zijn leringen zeer dicht bij de bedoelingen van de oude Broederschap van het Rozenkruis. En is daaraan trouw gebleven. Inmiddels krijgt Van Rijckenborgh ook buiten eigen kring steeds meer bekendheid. Dat geschiedt mede door de omvang van zijn belangrijke oeuvre. Er zijn op dit moment reeds een veertigtal titels van zijn hand verschenen. Dat is slechts een deel van zijn werk. Vele duizenden lezingen en toespraken die hij voor zijn leerlingen heeft gehouden, zijn niet of nog niet in druk verschenen.

Wij menen in dit symposium het licht te mogen laten schijnen op deze markante figuur, omdat hij zich in al zijn geschriften en leringen en in zijn wijsbegeerte altijd heeft gebaseerd op de inhoud van de Manifesten van de Broederschap en op de bedoelingen die daarin zijn vastgelegd.

Jan van Rijckenborgh werd in 1896 in Haarlem, Nederland, geboren in een streng Hervormde familie. In 1968 is hij in Santpoort, vlak bij Haarlem, gestorven. Als jongeman reeds toonde hij grote belangstelling voor godsdienstzaken. Vooral voor de toepassing van godsdienst in het dagelijks leven. Dus, voor de levenspraktijk. De schijnheiligheid en onwaarachtigheid van zovelen om hem heen - van het zondags vroom zijn, maar door de week zonder scrupules leven, waarbij men de naaste bedroog en men zich met achterklap en roddel bezig hield - maar ook de grote leegte die hij bij vele theologen van zijn tijd constateerde, dat alles deed hem tenslotte van de kerk vervreemden.

REALISTISCHE THEOLOGIE VAN DE HARTOG

Er was echter één theoloog, prof. dr. A.H. de Hartog (1869-1938), die in het kerkelijk Nederland van die jaren met zijn denkbeelden ver buiten de gangbare orthodoxie trad. Hij had een duidelijke invloed op Van Rijckenborgh. De Hartog introduceerde in die dagen een *Realistische Theologie*. Gelovend in de realiteit, wilde hij de werkelijkheid onder ogen zien. Hij legde de nadruk op een redelijk geloof en een redelijke eredienst en baseerde zich daarbij onder andere op Rom. 12:1. Daarin wordt gezegd dat het nieuwe leven de ware offerande is. De Hartog was een vurig spreker die het hart van de mensen wist te raken. Overall in Nederland waar hij preekte, zat de kerk stampvol. En ook Van Rijckenborgh bevond zich onder zijn gehoor. Menigmaal trad De Hartog in dialoog met de leiders van de arbeiderspartij van die dagen. Hij stond bekend als een vrijzinnig prediker die met zijn gedachten een breed terrein bestreek. Hij was ook een van de mede-oprichters van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, een instituut dat zich richtte op verge-

lijkende studies van godsdienst en cultuur.

Al deze zaken spraken de jonge Van Rijckenborgh sterk aan, omdat hij intens zocht naar de geestelijke diepte van het menselijk bestaan. Op zijn beurt stond De Hartog enigermate onder invloed van de filosoof Eduard von Hartmann (1842-1906), de schrijver van *Philosophie des Unbewussten*. De Hartog ontleende daaraan het inzicht dat er een werkelijkheid buiten de mens bestaat die kenbaar is voor die mens. Dus een realiteit. Maar de menselijke voorstelling van die werkelijkheid valt niet met die werkelijkheid samen. De Hartog meende dan ook dat achter het waarneembaar bestaande een «oergrond» ligt. Een Oerkracht achter al het bestaande. Ook in de menselijke geest.¹⁾

Deze gedachte grijpt via Schelling (*Über das Wesen der menschlichen Freiheit*, 1809) terug op de «Ungrund» van Jacob Boehme. Ook voor hem toonde De Hartog grote belangstelling, gezien het boekje *Uren met Boehme* waarin hij een selectie had gemaakt uit een keur van Boehmes werken.²⁾ Zo maakte Van Rijckenborgh kennis met de twee natuurorden van Boehme (Aurora). Later, in de jaren dertig, zou hij zelf een Nederlandse vertaling van *Aurora* verzorgen en uitgeven.³⁾ In de inleiding van deze uitgave schrijft hij: «In *Uren met Boehme* van wijlen professor De Hartog zien wij bijvoorbeeld Boehme verschijnen als de filosoof bij Gods genade. Doch angstvallig wordt er voor gewaakt de diepste grond van Boehmes gedachten, de esoterie, aan te duiden. Zo is het met vele anderen. En toch zijn wij dankbaar dat - zij het geschonden - Boehmes naam is doorgegeven als die van een filosoof par excellence. Waaruit is deze liefde te verklaren, zo kan men vragen. Wij menen uit de magische kracht van Boehmes onwankelbare geloof, dat zó spreekt van een onmetelijk weten en van een wonderbaarlijke verzekerdheid, dat

het de ongetelden vermag te grijpen. Wij weten en getuigen, dat het hier de geloofs-kracht geldt die opwelt uit de onverganke-lijke bron van het esoterisch christendom. Daarom bieden wij hier een vertaling van Boehmes meesterwerk *Aurora of morgen-rood in opgang* aan. In de overtuiging, dat een nieuwe golf van belangstelling zal oprijzen. Doch nu stromende in de richting van Boehmes geest- en zieleverwanten die zijn wijsheid, in een modern kleed gestoken, andermaal aan de wereld aanbieden om niet.»

DE WERELD IS EEN HUIS VAN DUISTERNIS GEWORDEN...

Bij Boehme vindt hij de leer van de twee natuurorden bevestigd zoals deze in *Aurora* beschreven is. Getuige het volgende citaat: «Het gehele huis dezer wereld, dat in het zichtbare en begrijpelijke wezen staat, is het huis van God, of het oude lichaam, hetgeen voor de tijd van de toorn in hemelse klaarheid gestaan heeft. Toen echter de duivel daarin de toorn heeft aangestoken, is het een huis van duisternis en dood geworden. Daarom heeft zich dan ook de heilige geboorte Gods als een afzonderlijk lichaam van de toorn afgescheiden en het beste deel van de Hemel tussen liefde en toorn geplaatst, zodat de geboorte van de sterren zich in het midden bevindt. Maar zo, dat hun buitenste vorm in de toorn van de dood staat; en met de daarin opgaande geboorte, welke in het midden zetelt, waar de hemel is afgesloten, bevindt zij zich in de zachtmoedigheid van het leven. De zachtmoedigheid golft tegen de toorn en de toorn tegen de zachtmoedigheid en zo vormen zij twee verschillende rijken in hetzelfde lichaam der wereld...

De hemel werd afgesloten opdat het nieuwe leven alle krachten en werking zou hebben, als het oude eenmaal vóór de tijd des toorns bezeten had, en opdat

het met de zuivere Godheid buiten deze wereld van een zelfde kwaliteit zou zijn en met de Godheid buiten deze wereld één heilige God zou wezen.» (*Aurora*, Nederlandse uitgave Hora Est, blz. 306 e.v.).

GNOSTIEKE GEDACHTE DIE EEUWEN OVERSPANT

Jacob Boehme is hier de pure gnosticus, waarom hij dan ook zijn leven lang vervolgd werd. Maar Van Rijckenborgh herkent de universele gnostieke gedachte die eeuwen overspant. Hij heeft haar teruggevonden in talloze brokstukken die nog zijn overgebleven. In de geschriften en preken van De Hartog kwam de stellige overtuiging naar voren dat wedergeboorte noodzakelijk is. Pas de herboren mens kon de werkelijkheid in het juiste licht zien. Het begrip «Openbaring» werd eveneens een kernpunt in De Hartogs theologie. Het goddelijk Woord, de Logos, was volgens De Hartog in drie vormen werkzaam: als scheppend Woord, als mensgeworden Woord in Christus en als schrift geworden Woord in de Bijbel. De Hartog voelde zich verbonden met de middeleeuwse groep van «Godsvrienden»* die zich niet aan kerkelijke grenzen stoorde. Openbaring, het binnendringen van de eeuwigheid in de tijd, het Vlees-geworden Woord, Logos, duidt op de noodzaak van wedergeboorte. Of, zoals Jacob Boehme zei:

*«Wie tijd geworden is als eeuwigheid
en eeuwigheid als tijd,
hij is bevrijd van alle strijd.»*

en:

*«Wie niet sterft eer hij sterft,
hij verderft, als hij sterft.»*

*«Gottesfreunden» waren o.a. Johannes Ruusbroec, Johannes Tauler, Heinrich Suso, Rullmann Merswin, Vom Oberland en Eckhart. De geheimzinnige Vom Oberland en zijn navolgers worden door sommigen wel als de voorlopers van de Rozenkruisers gezien.

Deze en vele andere inzichten van De Hartog spraken van Rijckenborgh sterk aan. Zo ook het dikwijls door De Hartog geciteerde woord van Angelus Silesius (pseudoniem voor Johannes Scheffler, 1624-1677):

*«Al was Christus duizendmaal in
Bethlehem geboren,
en niet in uwe ziel,
zo waart ge toch verloren.»*

GRONDGEDACHTEN VAN SILESIUS ALS BASIS VOOR ROZENKRUIS-FILOSOFIE

Deze grondgedachte, die zo poëtisch door Silesius werd verwoord, zal later in de Rozenkruis-filosofie van Van Rijckenborgh in ontelbare toespraken en boeken steeds naar voren worden gebracht. Verhandelingen over deze teksten zetten Van Rijckenborgh aan het denken over deze mensen en hij ging op zoek naar hun bronnen. Vooral toen De Hartog werd bekritiseerd door zijn theologische confraters en hij ervan werd beschuldigd buiten de officiële leer te gaan, was dit voor de jonge Van Rijckenborgh het bewijs dat hij de waarheid elders moest zoeken. Het was voor hem onder andere het teken dat de kerk geen soelaas biedt voor de ware christenpelgrim. Hij neemt zich een bekende uitspraak van De Hartog letterlijk ter harte. Het is een uitspraak die hij zelf later nog vele malen citeert: «De wezenlijke waarheid wordt ons niet op een presenteerblad, artikelgewijze of naar de letter gegeven of gedictieerd. Maar de wezenlijke waarheid moet door het algemeen menselijke bewustzijn worden veroverd en toegeëigend.»

Toch zal hij christo-centrisch blijven denken. Hij plaatst zich steeds op basis van de Rozenkruisgedachten; aan de zijde van Gnosis, Rozenkruis en Hermetisme. De universele lijn van denken die vrij is van dogma, theologische verstrikking en

orthodoxie. Zo schrijft hij in zijn artikel *Het mysterie van de Ziel*: «Als de Bijbel het belangrijkste religieuze pand van een mensenkind is, dan is het absoluut zeker dat men stranden zal in de tekstobstakels. Ten bewijze van deze stelling roep ik u voor de geest de onafzienbare rij van geloofsbelijdenissen, groepen, soorten en sekten van religie. Al deze verdelingen hullen zich in letterlijke, symbolische of esoterische Bijbelexegesen van spontane of min of meer wetenschappelijke aard. Het zich christen noemende deel van de mensheid komt nimmer tot eenheid, nimmer tot verheffing, nimmer tot bevrijding, wanneer het zich niet afdoend en volkomen losmaakt van de weg waarop de eeuwen haar gedrongen hebben. De Heilige Boeken worden op de verkeerde wijze gebruikt. De Heilige boeken zijn dan eerst een Godsgetuigenis en hun taal kan dan eerst begrepen worden, wanneer wij hen op volkomen andere wijze naderen. Tussen de Gods- en levensmysteriën die onder andere in de Bijbel een brandpunt vinden, en ons, gaapt een wijde kloof. Daarom, de weg des levens is een weg van binnenuit. Alleen het proces, het pad van heiligmaking, levensheiliging, kan u bevrijden. En de signatuur kan nimmer een mand vol woorden of een bord vol teksten zijn. De mens die het pad van heiligmaking bewandelt, bewijst zulks door licht, door licht van binnenuit. En het Licht van binnenuit is als zodanig de brug over de wijde kloof tussen de Gods- en levensmysteriën en ons. Hebben wij de Bijbel dan niet nodig? Is hij vrijwel overbodig? Het Rozenkruis ijvert voor een ontwikkeling der dingen waarin de mensheid op een geheel nieuwe wijze de Bijbel zal leren naderen.»⁴⁾

Wij hebben dit lange citaat uit een van zijn vroegste geschriften aangehaald, omdat het aangeeft dat hij hier duidelijk de lijn van De Hartog doortrekt: een religieus beleven in de daadwerkelijke le-

venspraktijk en openbaring die dan uit het eigen innerlijk vrij dient te komen.

Voordat Van Rijckenborgh de kerk verliet, was hij zeer actief in de dusgenaamde Christelijke Jonge Mannen Vereniging, waarin hij toen reeds een eigen visie op de Bijbel demonstreerde. Dat was een visie die vanuit een eigen innerlijke openbaring naar voren drong. Dat bracht hem natuurlijk in conflicten. Hij zocht veel meer naar de ontsluiting van het Woord, naar de diepe betekenis die hem niet door de theologen werd verschaft.

Zijn zoeken bracht hem omstreeks zijn 28ste jaar op het spoor van het moderne Rozenkruis. En daardoor kwam hij in aanraking met de Rosicrucian Fellowship van Max Heindel. Want het waren vooral Heindels esoterische verklaringen van Bijbel en Godsdiensten die hem sterk aanspraken. In diens boek *De Cosmologie der Rozenkruisers* (1909)⁵ herkent hij veel van hetgeen hem zelf reeds innerlijk werd geopenbaard en waarnaar hij voortdurend zocht: de werkelijkheid van de dingen achter het waarneembare stoffelijke bestaan. En het doel dat achter heel het leven en de openbaring drijft. Daardoor maakt hij kennis met de Manifesten der Rozenkruisers, met de geschriften van Paracelsus, Comenius, Van Helmont, Boehme en Fludd om maar enkelen te noemen. Hij voelt zich sterk aangetrokken tot hun werken. Maar na enige jaren breekt hij met de Amerikaanse Rozenkruisersbeweging van Max Heindel, omdat hij meent dat deze richting teveel het occulte pad betreedt en het christelijke aspect van de Rozenkruisers verliezen gaat.

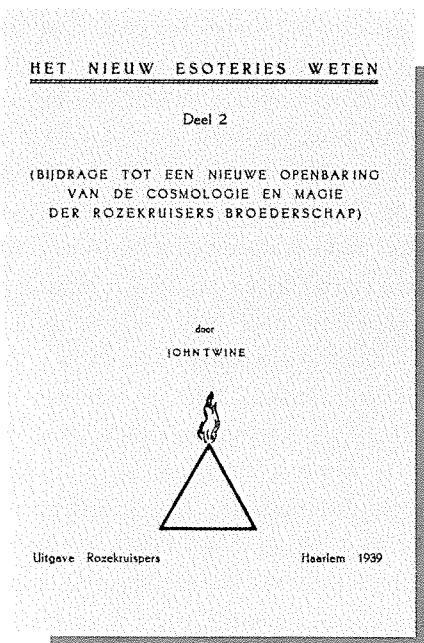
HET EVANGELISCH PROCES MOET IN DE MENS PLAATS GRIJPEN

Hij sticht de School van het Gouden Rozenkruis. Hij concentreert zich op de Manifesten van de klassieke Broederschap

en geeft daarover lezingen. Tegelijkertijd gaat hij lezingen geven over de esoterische betekenis van de christelijke evangeliën. Daarbij legt hij de nadruk op het evangelisch proces dat *in* de mens moet plaats grijpen. En hij verwijst het historische aspect naar het tweede plan. In de inleiding van het boek *De Blijmare van de Gave Gods, een esoterische analyse van het Mattheusevangelie*, schrijft hij: «Zo zal men na onderzoek vinden, dat het Nieuwe Testament in zijn totaliteit de leerling een volledige wijsbegeerte verschaft, met behulp waarvan hij verleden, heden en toekomst van wereld en mens zal kunnen schouwen en leren doorgronden; (dat is) de arbeid voor mens en maatschappij van dat wonderbare, goddelijke wezen, de Christus [...] Wij leven in een tijd, waarin een deel van de mensheid gereed en geschikt is om de Bijbel, of een deel daarvan, te leren zien als een esoterisch, gnostiek wetenschappelijk geschrift, met behulp waarvan men de bedoeling Gods kan leren verstaan.»⁶

NIEMAND DIE ERNAAR OMKEEK

Intussen was hij, om zelf toegang te verkrijgen tot de originele geschriften, naar Londen gereisd waar hij de British Library bezocht. Daar maakte hij kopieën van het werk van Johann Valentin Andreae. Onder andere van een Engelse vertaling van het manuscript van de *Republicae Christianopolitanae*. In de inleiding schrijft hij: «Bij een onderzoekingsstocht in de wereldberoemde bibliotheek van het British Museum te Londen, ontdekten wij enige jaren geleden het weinig bekende werk *Christianopolis* van Johann Valentin Andreae, de auteur van de *Fama Fraternalitatis*. Dit document dateert van 1619 en is mogelijk reeds een paar honderd jaar in deze boekerij zonder dat iemand er naar omkeek. Wij konden het in een Engelse vertaling mee naar Neder-

land nemen, innerlijk gevoelende, dat wij de inhoud aan het daglicht moesten brengen en van commentaar moesten voorzien.»⁷⁾

Deze commentaren werden in 1939 tezamen met de Nederlandse vertaling van *Christianopolis* uitgegeven. En in 1978 verscheen een tweede druk. Maar terwijl hij zijn commentaren op *Christianopolis* publiceerde, verzorgde hij de Nederlandse vertaling van de *Fama*, de *Confessio* en het *Scheikundig Huwelijk van C.R.C.* in één band samen.⁸⁾ Daarnaast publiceerde hij in het tijdschrift *Nieuw Religieuze Oriëntering* een serie afleveringen van een Nederlandse vertaling van *Die Geheime Figuren der Rosenkreuzer*.⁹⁾

DE ACHTERLIGGENDE BEDOELING ONTSLUIEREN

Uit dit alles blijkt hoe Van Rijkenborgh zich verbonden voelde met de boodschap die de klassieke Rozenkruisers Broederschap de wereld ingezonden heeft. Hij beschouwde deze geschriften niet in de eerste plaats als historisch belangrijk,

maar wilde vooral de bedoeling erachter, de voor het oog verborgen betekenis die er in opgesloten ligt, ontsluiten.

Wederom ervoer hij diep in zijn innerlijk de geestelijke inspiratie die daarvan uitgaat. Zijn commentaren op de *Fama*, die hij «een esoterische analyse» noemt, laat hij verschijnen onder de titel *De geheimen der Rozenkruisers Broederschap*. In zijn inleiding schrijft hij: «De tijd is aangebroken om dit gesluierde geestelijke testament der Rozenkruisers Broederschap te openen en de daarin vervatte waarden aan het daglicht te tillen. Door de eeuwen heen is het werk van de Broeders van het Rozenkruis misverstaan en tal van door oosterse magie beïnvloede esoterici hebben schade veroorzaakt, waarin zij het licht van het Rozenkruis verduisterden met vreemde leringen.»¹⁰⁾

HEEFT DE MENS C.R.C. WERKELIJK BESTAAN?

Hij verantwoordt zijn commentaar verder met de volgende woorden: «Sommigen die trachten de *Fama* te analyseren, hebben allereerst de vraag gesteld: 'heeft de mens C.R.C. werkelijk bestaan? Wie was hij, zijn er tijdgenoten die hem gezien hebben? Is er literatuur uit zijn tijd die over hem spreekt?' We laten echter het historisch onderzoek voor wat het is en willen spreken van 'een mens'. Laten we eens aannemen dat er nu een mens leeft, C.R.C. geheten. Dat wij hem allen kennen, dat wij zijn worsteling gadeslaan. Ik roep dus voor u op een mens, een verbeelding. En te zamen bezielen wij deze mythische gestalte, totdat hij voor ons gaat leven. Wij noemen hem Christiaan Rozenkruis, die van goed Duitse origine was. Dat betekent dat onze figuur een volbloed Europeaan was. Een westerling. Deze westerling wenst de gang van de westerse mens te gaan, namelijk het pad

door Christus geweest, door de Christus voorgeleefd. Daarom noemen wij hem Christiaan. Deze mens poogt en wil alle latente vermogens die in het wezen van iedere mens sluimeren en die de mens stem-pelen tot een Godenzoon, een kind Gods, tot een Godskind in wording dus, tot ontwikkeling te brengen. En voorts is hij bereid daarbij de weg van volkomen zelfopoffering te gaan. Daarom noemen wij deze held tevens Rozenkruis. Daarom spreken wij, waar deze mythische gestalte nu voor ons leeft, waar wij enthousiast zijn voor de heldenstrijd die hij heeft aangevangen, in biddend verlangen: 'Mijn waarde broeder, moge de Christusroos lichten op uw kruis.' »¹¹⁾

OPROEP TOT ALGHELE REFORMATIE VAN EN IN DE MENS

Let wel, dit is het taalgebruik van de jaren dertig. Van Rijckenborgh trachtte de lezer ervan te doordringen dat de Manifesten direct op de mens zelf betrokken moeten worden. Zij roepen op tot een algehele reformatie *van en in de mens*. Want dát zal en kan alleen maar voeren tot een verandering in de maatschappij.

In hetzelfde boek zegt hij: «Wij willen ons richten naar de wegen, aangewezen in de oude boeken. De oude testamenten van de Orde van het Rozenkruis. De *Confessio Fraternitatis* stelt ons het programma - de geloofsbelijdenis. In de *Fama Fraternitatis* gaat de neophiet ertoe over om dat programma uit te voeren. In het *Scheikundig Huwelijk van C.R.C.* wordt de volledige ontwikkeling geschetst op het pad van inwijding, nadat het doel, de roep, de Fama is uitgevoerd in individuele taak. En tenslotte is daar het Rozenkruiswerk: *Christianopolis*, waarin de structuur van een nieuwe maatschappij wordt uiteengezet zoals die door de Broeders moet worden gebouwd.»¹²⁾

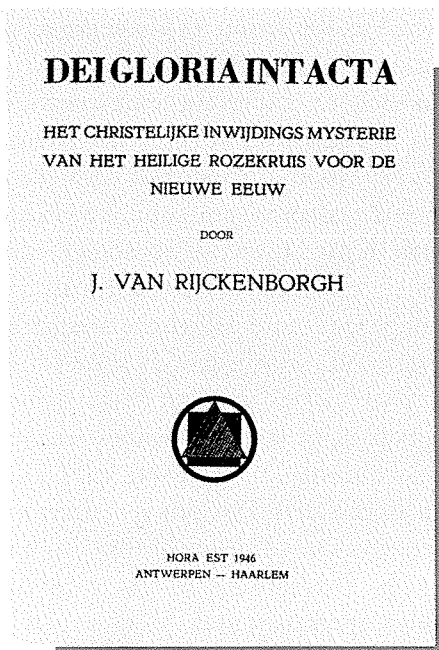
Wij constateren dus dat de Mani-

festen van de oude Broederschap voor Van Rijckenborgh veel dieper grijpen, dan oppervlakkige beschouwing doet vermoeden. Hij leest erin wat hem zelf beweegt. De boodschap die de Broederschap destijds de wereld had ingezonden, de oproep tot algehele reformatie, is vooral ook bedoeld om tot een fundamentele verandering in de mens zelf te komen.

In de oorlogsjaren van 1940 - 1945, toen zijn School door de bezetter werd gesloten en het hem verboden werd verder te werken, verdiepte hij zich in het *Corpus Hermeticum*, de geschriften van de Manicheeën, de Gnostieken, de geschiedenis van de Katharen. Verschillende leringen uit deze geschriften vond hij terug in de gesluierde en symbolische taal van de Manifesten. Voorts raakte hij ervan overtuigd dat de leringen van Hermes op een geheel eigen wijze in de boeken van Paracelsus terugkomen en hij constateerde dat Paracelsus in hoge achting stond bij de Broeders van het Rozenkruis. Hij stelde vast dat de schrijvers van de Manifesten ook de beschikking moeten hebben gehad over het *Corpus Hermeticum* en dat er nog veel meer esoterisch-gnostieke literatuur in hun bibliotheken moet hebben gestaan. De innerlijke weg, het pad der mysteriën ligt in al deze geschriften verborgen.

DE GLORIA INTACTA VERSCHIEEN DIRECT NA DE OORLOG

Direct na de Tweede Wereldoorlog publiceerde hij het boek *Dei Gloria Intacta*, met als ondertitel: *het christelijke inwijdingsmysterie van het Heilige Rozenkruis voor de nieuwe eeuw.*¹³⁾ In dit boek wordt deze innerlijke weg als een zevendvoudig pad uitvoerig uiteengezet. Het gaat niet om inwijding die door een ander, een zogenaamde «ingewijde», wordt opgelegd of ingeleid. Het gaat om een weg van zelfinwijding. Om een prakti-

sche weg die tot volledige levensvernietiging voert. Op basis van zelfkennis. Zoals reeds door de Gnostici en Hermetici werd gezegd: «Wie zich zelf kent, kent het Al.»

Dei Gloria Intacta, met als inleiding een gedeelte uit de klassieke Fama, blijkt een grote voorbereiding te zijn voor twee monumentale werken die hierna het licht zullen zien: een vierdelig werk met commentaren op en verklaringen van het *Corpus Hermeticum* en het magistrale, tweedelige werk met gedetailleerde verklaringen van de inwijdingweg, waarin deze voor de lezer wordt ontsloten: *Het Scheikundig Huwelijk van Christiaan Rozenkruis (C.R.C.)*. Hierin bewijst Van Rijckenborgh, dat hij, na een lange voorbereidingsweg waarop hij stap voor stap is doorgedrongen in de geheimen van de Broederschap, de sleutel in handen heeft mogen ontvangen.

De «worsteling van C.R.C.», zoals hij deze in alle toonaarden beschreven heeft, is tegelijkertijd zijn eigen worsteling om de weg te ontsluiten. En vooral zijn worsteling om deze weg voor anderen vrij te maken uit de windsele van de tijd en de

mysteriën waarin de oude geschriften gehuld zijn, open te breken. Hij heeft de innerlijke sleutel die toegang biedt tot de wijsheidsboeken waarin deze weg wordt getoond.

VRIJMAKEN UIT DE WINDSELEN VAN TIJD
EN MYSTERIE

Die sleutel past hij ook toe op het mysterieboek *De Alchemische Bruiloft*. Hij zegt daarover: «In de *Alchemische Bruiloft van C.R.C* worden uitvoerig, zeer nauwkeurig en overduidelijk, alle inwijdingen van C.R.C. beschreven. Zó duidelijk, dat het niet beter kan. Alle inlichtingen worden gegeven zonden ook maar één detail te verwaarlozen. Wie was, of beter, wie is Christiaan Rozenkruis? Hij is het prototype van de ware, oorspronkelijke mens. De nieuwe mens. De mens die waarlijk christen is; die Christus in zich vrijgemaakt heeft door het pad te gaan van het kruis in de kracht van de roos... Het kruis is een ontmoeting tussen twee krachtlijnen die diametraal tegenover elkaar staan. Het betekent een totale verandering, een omzetting van krachten, een alchemische omzetting. Een wedergeboorte. De roos in de mens moet verbonden worden met haar ware levensveld. Met het veld van de onsterfelijkheid. De roos moet worden vrijgemaakt door de kruisweg van transfiguratie. Daarom spreken wij van het Rozenkruis. Dat werk moet geschieden in Christuskracht. Dat is de elektromagnetische kracht van het Universele Leven.»¹⁴

ALS DE LICHTVONK OPVLAMT, WORDT DE
INNERLIJKE KENNIS GEBOREN

De roos is hier symbool voor de Lichtvonk, de goddelijke vonk van de gnostieken, die door Van Rijckenborgh ook wel op moderne wijze werd aangeduid als het «geestvonkatoom» of de

«geestnucleus», de goddelijke levenskern in de mens.

Wanneer deze geestelijke kern werkzaam wordt, zo verklaarde hij, wanneer deze lichtvonk opvlamt in het hart, dan wordt de innerlijke kennis geboren. De kennis van het hart. Zij openbaart zich uit het goddelijke oeratoom dat als het zaad van de Geest potentieel in de mens verborgen ligt. Ontkiemt dit zaad en komt het tot bloeien, dan brengt dit de vruchten voort van het Al-Goede. De vruchten van de Boom des Levens. Wanneer het zaad van de Roos de ziel bevrucht, dan zal zij onsterfelijk worden en het lichaam, de persoonlijkheid, transfigureren. De kennis van het Al-Goede, die kennis is een geestelijk inzicht dat het vermogen schenkt dat toegang geeft tot een innerlijk weten omtrent de mens zelf. Kennis omtrent zijn goddelijke bestemming en omtrent God die in hem is.

DE LEZER AANSPOREN OM TOT ZELFKENNIS TE KOMEN

Van Rijckenborgh heeft maar één bedoeling, die als een gouden draad door al zijn werken loopt: de geïnteresseerde lezer aan te sporen om tot zelfkennis te komen. Om kennis te verkrijgen van zijn ware zelf dat in zijn hart verloren ligt als een Rozenknop, een Geestvonk. De mikrokosmos, de ware afkomst van de mens is de mikrokosmos, ligt daarin verborgen. Of, zoals de *Fama* het zegt, zijn eigen Adeldom. Die wijst op de oorspronkelijke mens die tot de dusgenaamde Onbekende Helft der Wereld behoort, de Ware Godsnatuur. De mens dient te worden geïnspireerd zodat hij zich op weg begeeft om te komen tot verlossing uit zijn dier-menselijke staat van leven.

De kennis van de weg die voert tot de wedergeboorte van de ziel, waarover Jezus spreekt tot Nicodemus, de noodzakelijke wedergeboorte uit water en geest, wordt

door Van Rijckenborgh uitvoerig in zijn werken behandeld. Hier zien wij de spoorslag tot handeling terugkomen, die Van Rijckenborgh in zijn jonge jaren op weg deed gaan. De noodzaak tot wedergeboorte waarover professor De Hartog sprak. Maar bij Van Rijckenborgh is het niet in exoterische zin verhuld zoals in de wollige taal van theologische tekstverklaringen. Van Rijckenborgh spreekt over het esoterisch beleven van de evangelische weg die voert van de Johannesmens naar de Jezusmens. Dat is de weg van Christiaan Rozenkruis. Het van «beestmens tot Geestmens» wedergeboren worden, waarover hij De Hartog¹⁵⁾ in zijn jonge jaren hoorde spreken, is geen filosofie voor Van Rijckenborgh, maar pure werkelijkheid en noodzaak.

De natuurgeboren mens die uit de aarde aards is, moet de Geestmens aandoen, die als een goddelijke Roos, als een Vonk van de Geest, in hem verborgen ligt. Geest, Ziel en Lichaam moeten weer vereend worden. Tot een ware eenheid gesmeed worden. Bytoss, Nous en Alezeia van de oude Gnostieken. Uit de diepte van de goddelijke Geest, waaruit de Waarheid zich openbaart, zijn in de Bijbel de goddelijke principiën van Geest, Water en Bloed, of de Hermetische componenten Geest, Ziel en Lichaam, of het Mercur, het Sulphur en het Zout van de Rozenkruisers, geworden.¹⁶⁾ Dat is de weg van transmutatie tot transfiguratie die in de zeven dagen van het *Scheikundig Huwelijk* gesluiert en symbolisch is weergegeven. Het is de zevenvoudige herschepping van de mens. De wedergeboorte op basis van het prijsgeven van het oude, ik-gerichte leven van de natuurgeboren mens, die ondanks alles toch een God-menselijk wezen is, omdat hij de Geestvonk in zijn mikrokosmos draagt.

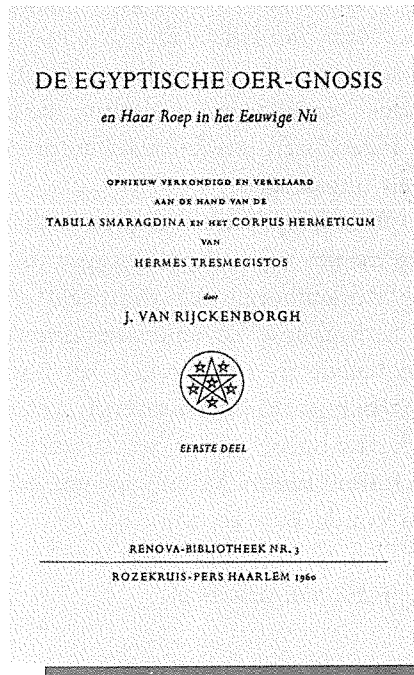
GNOSIS TRANSFORMEERT DE GEHELE MENS
TOT ZIJN WEZENLIJKE AARD

Onwetendheid van dit alles is het grootste drama van de mens. Het verscheuren van het kleed van de boosheid van de onwetendheid door de mens die is geroepen om tot het Godsgeslacht te transfigureren, maar die in zijn natuurgeboren staat is blijven steken, dat is de basisgedachte die aan heel het werk van Van Rijckenborgh ten grondslag ligt. Getuige het woord van Hermes: «Wanneer de Gnosis dan het ganse bewustzijn verlicht, doet Zij de ziel geheel en al weer opvlammen en verheft Zij haar door haar van het (natuurgeboren) lichaam los te maken. Zo transformeert Zij de gehele mens tot zijn wezenlijke aard.»¹⁷⁾

Dat het Rozenkruis en het Hermetisme nauw aan elkaar verwant zijn, weten wij door dit bekende fragment uit de *Alchemische Bruiloft*:

*«Hermes is de Oerbron.
Nadat zovele beschadigingen aan
het menselijk geslacht zijn
toegebracht, vloeit Ik, naar
Goddelijk Raadsbesluit en
bijgestaan door de Kunst,
als genezingbrengende artsenij
hier uit.
Wie kan, drinke uit Mij.
Wie wil, reinige zich in Mij.
Wie durft, storte zich in Mijn
diepten.
Drinkt, broeders, en leeft.»*

Van Rijckenborgh slaat de brug tussen de bedoelingen van de Broeders van het Rozenkruis en de Oerbron van Hermes. Hij schrijft in zijn verklaringen van de *Alchemische Bruiloft*: «Wie was, of beter is, voor ons dan Hermes? Hermes is de zich openbarende Geest zelve, de Oerbron die iedere mens zou willen laven. Daarom willen wij ook uit die Oerbron getuigen

en bestuderen wij steeds weer opnieuw de oude Hermetische boeken.»¹⁸⁾

HERMES IS DE OERBRON

Aldus is Hermes eveneens een mythische figuur. Maar tegelijkertijd het grote voorbeeld dat als een universele wijsheidskracht door alle tijden heen niets van zijn stralende wijsheid heeft ingeboet. Dat van Rijckenborgh ook het *Corpus Hermeticum* regel voor regel heeft bestudeerd, blijkt wel uit zijn vierdelig werk met verklarende tekst dat hij de volgende titel gaf: *De Egyptische Oergnosis en haar Roep in het Eeuwige Nu*.¹⁹⁾ Hij legde eveneens de nadruk op Hermes als de Oerbron, als de Oer-Gnosis die verwijst naar de oorspronkelijke kennis, de eeuwige wijsheid die door alle tijden heen principieel dezelfde is. Beter gezegd: altijd hetzelfde bedoelt over te dragen. Dus, de «Eeuwige Roep». Een Roep die derhalve nog altijd actueel is. J. van Rijckenborgh wilde die Roep weer krachtig doen klinken. In dezelfde betekenis die de Broeders

van het Rozenkruis aan hun *Fama* meegaven. Maar Van Rijkenborgh sprak tegen de achtergrond van de actuele tijd. Door middel van een universele lijn, die door de tijden heen steeds hetzelfde principe heeft uitgedragen.

Welnu, op basis van deze verhandeling menen wij te mogen zeggen dat Jan van Rijkenborgh een voorbeeld is van de hedendaagse Rozenkruiser-Gnosticus. Hij belijdt in zijn werken het christocentrisch-gnostieke Rozenkruis, zoals dat ook naar buiten trad in het fenomeen van de Rozenkruisers Manifesten van het begin van de 17de eeuw.

A.H. van den Brul

- 1) *Bibliografie*, Bibliotheek Rijksuniversiteit Utrecht, 1988.
- 2) *Uren met Boehme*, Hollandia-Drukkerij, Baarn. 1915.
- 3) *Aurora of Morgenrood in Opgang*, Jacob Boehme. Ned. vertaling van K.W. Schiebler, Leipzig 1832. Uitgave «Hora Est», Haarlem.
- 4) Tijdschrift *Nieuw Religieuze Oriëntering*, niet gedateerd.
- 5) *The Rosicrucian Cosmological Conception*. First Edition, Max Heindel. Rosicrucian Fellowship, Seattle, Washington.
- 6) *De Blijmare van de Gave Gods*, Esoterische analyse van het Mattheus-Evangelie. John Twine. 1931.
- 7) *Republicae Christianopolitanae* van Johann Valentin Andreae. Verklarende brieven. Rozenkruis Pers. 1939/1940. Tweede editie 1978.
- 8) *Fama Fraternitatis, Confessio en Alchemische Bruiloft*. In één band. Nederlands. 1937.
- 9) *Nieuw Religieuze Oriëntering*, niet gedateerd.
- 10, 11, 12) *De geheimen der Rozenkruisers Broederschap*, Esoterische analyse. 1938. Idem. Onder nieuwe titel: *De Roep der Rozenkruisers Broederschap*. 1966. Rozenkruis Pers.
- 13) *Dei Gloria Intacta. Het Christelijke Inwijdingsmysterie van het Heilige Rozenkruis voor de Nieuwe Eeuw*. Hora Est, Antwerpen-Haarlem. 1946. Tweede, herziene druk 1957. Rozenkruis Pers.
- 14) *De Alchemische Bruiloft van Christiaan Rozenkruis*, deel 1, 1967, deel 2, 1969. Rozenkruis Pers. Tweede, herziene druk, 1988.
- 15) *Phaenomenologie van het Christelijk Bewustzijn*. (blz. 77 en 136), Uitgevers-Maatschappij Holland, Amsterdam. 1932. *Levensleer* (blz. 149 e.v., 159 en 160 e.v., 180 e.v.). P. Noordhoff N.V., Groningen, Batavia. 1933.
- 16) *Bekennntnis zur Gnosis von Paracelsus bis auf die Schüler Jacob Böhm*, Dr. Carlos Gilly. Uitgave B.P.H. Amsterdam.
- 17) *Corpus Hermeticum*, Nederlandse vertaling uit het Engels van G.R.S. Mead en het Duits van Patrizi & J. Scheible Stuttgart. 1855.
- 18) *Het Scheikundig Huwelijk van Christiaan Rozenkruis*. 1967. Rozenkruis Pers.
- 19) Uitgave Rozenkruis Pers.